

Aisbergs
Prāvests, Dr. Paulis Teodors Jēkabs Žibeiks (1910.02.03. – 2006.15.09.)

Prāvestam, Bauskas ilggadējam mācītājam profesoram Dr. Paulim Žibeikam nupat apritēja simtgade. Ar piemiņas brīdi kapos un dievkalpojumu to atzīmēja viņa draudze.

Viņš bija viens no manas pastorālās jaunības „sirmās gvardes” pārstāvjiem. Tie uz kuriem, mēs, toreiz jaunie, skatījāmies ar bijību un neizmērojamu cieņu.

Spravkas un grimases

Ar izbailēm konstatēju, ka no pirmā acu uzmetiena par viņu ir zināms visai maz. Pats atceros viņu kā klusu, kautru un noslēgtu cilvēku. Tāpēc pirmais izziņas gājiens bija uz Virsvaldes arhīvu.

Dzimis 1910.g. 2. martā, divu gadu vecumā pārcieš bērnu trieku, labā roka paliek uz mūžu savilkta, agri paliek bārenis, 1929.g. beidzis Jelgavas klasisko ģimnāziju, LU TF beidzis 1935.g.¹, 1936.g. ordinēts, norīkots par Bauskas iecirkņa vikāru Mežotnes draudzē, 1937.g. norīkots Latgales iecirknī par vikāru, strādājis arī par ticības mācības skolotāju. 1936.g. aizstāv teoloģijas kandidāta grādu par darbu „Infinitīva sintakse sinoptiskajos evaņģēlijos”. No 1941.-4. kalpo Jelgavas iecirknī, no 1944.g. kalpo Bauskā, kopš 1961.g. prāvests, no 1966.g. kalpoja arī Codē un Jaunsaulē. No 1947.g. Eksaminācijas komisijas loceklis, no 1969.g. Teoloģijas semināra Vecās Derības katedras vadītājs, 1990-5.g. Vecās un Jaunās Derības katedras vadītājs TF, profesors (līdz 1995).

Vecu izziņu kaudzīte. Pārdesmit padomju laika *spravkas*, gan lietišķā, gan personiskā korespondence uz zemas kvalitātes A5 formāta kancelejas papīra apdzeltējušām lapiņām, latviešu un krievu valodās. Krieviski rakstītas komandējuma apliecības, „derīga braukšanai ar autobusu no Rīgas uz Bausku un atpakaļ”, pagarinātas ik pēc trīs mēnešiem. Melnraksts izziņai par atbrīvošanu no karaklausības. Apsveikumi, arī reģistrēti kā izejošie dokumenti: „sveicu Jaunderības paulinistu Bauskas Paulu vārda dienā - arhibīskaps Turs”. Sūtīti no *Kirova 37*, Rīgā (Virvalde) uz *Sarkanarmijas 7*, Bauskā (profesora dzīvoklis). Daži ar paša roku rakstīti dzīves apraksti, kuros jaušams laika gars: „sodīts neesmu. Vācu okupācijas laikā lielāko tiesu nodarbojos ar lauksaimniecību”. Interesants ir ziņojums Virvaldei par 1950.g. izlasītajām grāmatām, kas dalās trīs grupās: teoloģiskā, vispārējā, padomju sabiedriski laikmetīgā. Pie pēdējās atzīmētas M.Rozentāla „Marksistiskās dialektiskas metode”, B.Poļevoja „Stāts par īstu cilvēku” un A.Sakses „Pret kalnu”; to noslēdz piezīme „konspekti iespējami”. Laikmeta grimase.

Kas paliek?

Ejot cauri šiem materiāliem, rodas izjūta, ka mācītājs ir tas, pēc kura paliek kaudzīte izziņu. Kas ir viņa dzīve? Veiktās kazuālijas? Viņa uzturētā LELB kontinuitāte noteiktā laikposmā konkrētajā draudzē?

Dzīvoklis

Sapratu, ka esmu sācis nepareizi. Ne arhīvs, bet viņa dzīves un kalpošanas vieta pateica man nesalīdzināmi vairāk.

¹ Studiju darbs „Mateja 6, 13”, *Ceļš* 1935.g. Nr. 4.

Bauska. Mazs divistabu dzīvoklītis otrajā stāvā, stāvas kāpnēs. Apbružājums kā laikmeta liecība, kas sargājams no vieglprātīgiem remontiem, jo katra telpa satur arī kādu netveramu noskaņu, atmosfēru, savdabīgu „auru” par tās bijušo iemītnieku. Latvijas laika iekārta. Ar pirmo brīdi uzreiz sajūties jēgpilnā, nosvērtā, sakarīgā pasaulē. Grāmatplaukts ar piezīmju kladēm, - Vergīlijs latīniski, grāmatas vācu valodā. Paliela manuskriptu kaudze, kas reiz apgāzdamās sajukusi, nu prasa rūpību un zināšanas, lai to sakārtotu. Pie sienas Bauskas pilsētas atzinības raksts „par personīgu ieguldījumu un ilgo kalpošanu Latvijas tautai un Dievam”. Atbilstoši tam skan rindas no pilsētas avīzes: „baušķenieki pret Paulu Žibeiku izturas ar goddevību un cieņu”², jo „viņš pazīst katru kristīto baušķenieku vairākās paaudzēs”. Papīros uzduros uz 1991.g. LU goda doktora diplomu un gadu vēlāk - teoloģijas doktora diplomu, kā arī 2003.g. LELB goda rakstu par goda prāvesta amata piešķiršanu.

Nu ko, mēs pratām viņu novērtēt, kaut arī ne izprast. Viņš nevarēja aizstāvēt savu 1988³. gadā rakstīto disertāciju „Vecās Derības valoda” tikai tādēļ, ka toreiz Baznīcā nebija neviena šīs valodas pratēja.

Tēls

Ja jautātu, kā tēlaini varētu izteikt iespaidu par profesoru, tad varētu viņu salīdzināt ar aisbergu. Aisbergs saistās ar vismaz trim lietām – estētisku pievilcību, disproporciju starp redzamo un neredzamo daļu un vēlēšanos turēties tālāk no tā.

Latvijas laika inteliģences pārstāvis

Profesora kabinetā lietas un iespaidi par viņu sakārtojas dabiski un arhīvā gūtās zināšanas iegūst savu jēgpilno skanējumu. *Latvijas laika inteliģence* profesora Žibeika gadījumā nozīmē klasisko izglītību Jelgavas ģimnāzijā, kurai vēlāk sekoja studijas LU TF pie ievērojamā senvalodu speciālista Imanuēla Bencingera (1865-1935). Intervijā P.Žibeiks sacīja: „Seno valodu pasaule – tā ir mana pasaule. Var jau būt, ka kādam šī aizraušanās šķiet dīvaina, taču tā ir mana dzīve un šī pasaule laužas ārā, lai tiktu pateiktas skaļi”⁴. Un tā arī notika – pa laikam Vergīlija. Ovīdija vai Homēra vārsma latīniski vai grieķiski skanēja no viņa mutes (lekcijās, – Vecās Derības pravieši oriģinālvalodā), arī latvju dzejnieki, - V.Plūdonis, V.Rihters, J.Akurāters bija viņam tuvi. Par savas tautas kultūras cieņu liecina liels K.Barona krūšutēls viņa darbistabā ar laikmeta „atzīmi” - sarkanarmieša raidītas lodes pēdām tajā. Bet ne tikai valodu zināšana un savas kultūras cieņa vien bija viņa Latvijas laika inteliģences zīmols. Daudz vairāk profesora personības stāja. Vienmēr uzsvērti akadēmiski korekts, tikai uzvalkā un šlipsē, nekad citādi nav redzēts, ja nu vienīgi, protams, talārā. Profesors līdz savu sirmo matu galiem. Ar pilnīgu nodošanos savam priekšmetam un tāpēc arī īpašu šarmu, kas izpaudās kā personības grācija, gara aristokrātija. „Skolotājs, kurš burtiski *iemīlējis* savos priekšmetos, precīzāk, antīkajā, senajā pasaulē. Liekas, Pauls Žibeiks vairāk dzīvoja grāmatu pasaulē - Israēla vēsturē un senajās valodās nekā šodienā. ..Vientuļnieks, ārkārtīgi pieticīgs personiskajā dzīvē. Pienākuma cilvēks - neierasties uz nodarbību neveselības dēļ - to viņš neatļāvēs. ..grūti iedomāties viņu izsakām negatīvu spriedumu par kādu cilvēku.”⁵

² Aina Ušča, Luterāņu mācītājs kalpo Dievam 64 gadus/ Vietējās ziņas, 2000.03.03.

³ Pēc citiem paša P.Žibeika datiem 1989.g.

⁴ Tā ir mana dzīve/ Svētdienas Rīts 1990. Nr.4.

⁵ Modris Plāte e-vēstulē autoram 2010.28.01.

Viņā nebija ne mazākās ēnas no vēlmes izcelties, paspīdēt. Jebkurā sabiedrībā viņš bija vismazrunīgākais, neuzkrītošākais, pazemības, kluscietības etalons. „Smalkjūtīgs, bezgala kautrīgs .. sarka un īgņojās, kad viņu kaut kā slavēja”⁶. Vienmēr bezgala pacietīgs, pacietīgs un mīļš ar saviem studentiem. „Kad atskatos uz saviem studentiem, man ir milzīgs prieks – katrs ir gaišs, ticības un garīga spēka pilns jauns cilvēks.”⁷ Un rūgtā atziņa - tādas inteligences mums vairs nav un nebūs vairs.

Mācītājs

Mācītāja un zinātnieka darbs ir viens otru gandrīz izslēdzoši, pirmais prasa atvērtību, komunikāciju, maksimālu atrašanos starp cilvēkiem, kamēr otrais – darbu vienatnē, ilgstošā netraucētībā, klusumā, maksimāli iedziļinoties tekstos.

Viņa reliģiskā dzīve ir bērņības iespaidu ietekmēta. Piecu gadu vecumā viņš dievnamā redz Jēzus vīziju. „Tas mani pagrūda uz reliģijas pusi”, viņš vēlāk sacīja. Viņš savdabīgi apvienoja „izteikti liberālu, ļoti tekstkritisku pieeju Vecajai Derībai (un Bībelei kopumā) [savas teoloģiskās izglītības dēļ – G.K.] ar ļoti personīgu, dziļā pārdzīvojumā balstītu piētiski nopietnu dievbijību”⁸. Padomju laikā ticība varēja būt bibliiski konservatīva vai nemaz. Lasām viņa sprediķi: „Dievs ir licis mums piedzīvot šī jaunā gada sākumu. Viņa žēlastība ir to darījusi, ka mēs dzīvojam. Viņā vārdā sākam savas gaitas, saņemdami kā dārgu dāvanu šodienu un nākotni, kāda katram būs novēlēta. Mēs paļaujamies Viņa svētajam prātam, Viņa vadībai un žēlastībai. .. Vai prieks būs mūsu daļa vai sāpes un pārbaudījumi? .. Bet mums paliek arī mūsu dvēseles dzīve .. Šinī ceļā mēs varam tuvu nākt Dievam un saņemt Viņa spēku un mīlestību.” .. „Mācīsimies savas domas, savas vēlēšanās pakļaut Dieva svētajam prātam, lūgšanā pacelties pāri visam, kas nīcīgs, grēcīgs un ļauns, ļaut savu dvēseli Viņam spēkam. Īsta lūgšana nekad nav vīlusi. Rodas jauni spēki un gaisma sājū tumsā.”⁹ Pirmais iespaids – nekādas kontekstualitātes! Bet atliek uzņemties datumam, un viss nostājas savās vietās. Šī it kā kontekstualitāte ir saprotama kontekstuāli. Mācītājs runā 1951.g. 1. janvārī. Tautas atmiņā ir 1949.g. izsūtīšana, šis teksts it labi varētu kalpot kā ceļamaize latvju inteligencei, pret kuru drīz vērsās 1951.g. vajāšanas. Sacītais norāda uz garīgās dzīves interiorizāciju, iekšējo emigrāciju, uzsvars te uz t.s. „tīro evaņģēliju”¹⁰, tekstā nav nekā no „lokāmā divdabja”¹¹ vēlēšanās iztapt varām. Dievs te ir izdzīvošanas spēka avots, dvēseles miers kā ticības auglis. Ne velti mācītāja mīļākā Rakstu vieta ir Ps. 50, 15: „Piesauc Mani bēdu laikā, tad Es izglābšu tevi!”.

Kā pastorālās kalpošanas bilance skan atziņa, ka viņš „altārtelpā ieiet ar tukšām rokām, zinot, ka Dievs tās mīl un ik svētdienu tās tiek pildītas ar Dieva žēlastību.”¹² Prāvesta P.Žibeika teiktais „Vienmēr jāpatur izjūta, ka Dieva žēlastība arī man būs novēlēta”¹³ var kalpot kā iedrošinājums ikkatram mācītājam.

⁶ Modris Plāte ..

⁷ Universitātes Teoloģijas fakultātes pasniedzēji/ Svētdienas Rīts, 1990. Nr. 21.

⁸ Modris Plāte ..

⁹ Svētruna Bauskas baznīcā 1. janvārī 1951. Ps. 119, 57-60, manuskripts.

¹⁰ Padomju laikā - sprediķošana, izvairoties no politiskām alūzijām, uzsverot Kristus personu un reliģiskās vērtības.

¹¹ Dr. R. Feldmaņa sarkastisks apzīmējums sadarboņiem, pirmoreiz attiecināts uz arh. Ē. Mesteru (1926-2009; amatā 1986-9).

¹² Bauskas prāvestam – ordinācijas jubileja/ Svētdienas Rīts, 1996.11.02. Nr. 4

¹³ Intervija ar vecāko kalpojošo LELB mācītāju Bauskas iecirkņa prāvestu prof. Paulu Žibeiku/ 2000.09.11.

Viņa mācītāja kalpošana vēl prasa izpēti, taču ko būtisku ir iespējams sacīt jau tagad. P.Žibeiks bija altārī *katru* svētdienu kopš 1944.g. Jaunības gados daudz piedalījies draudzes saimnieciskajā darbā, pēckara apstākļos veicis lielus attālumus kājām, jo ceļi bieži bija neizbraucami pat ar pajūgu. Mācītājs glāba slēgto baznīcu inventāru un arhīvus. 90-o gadu sākumā, kad bija iespējas atjaunot baznīcu, šim darbam prāvests ziedoja ievērojamus personiskos līdzekļus.

Zinātnieks

Zinātnieki lielākoties ir intraverti. P.Žibeiks tāds bija lielā mērā. Viņš bija savdabis, noslēgts, bet ne nekomunikabls. Auditorijā šķita, ka viņš bieži runā sev, pārsvarā nodurtu galvu, bet atlika tikai viņam aizrauties un acis iemirdzējās un skatiens pavērās uz augšu.

70-ie gadi, viņam kā zinātniekam bija ļoti ražīgs. Šis ir viņa akadēmiskais ziedu laiks. Situācija visādā ziņā ir stabila – Baznīca lēni, bet neatturami iet uz izsīkumu¹⁴, bet PSRS ir iegājusi „attīstītā sociālisma”¹⁵ posmā – stagnācijā¹⁶. Lai pietiek tik ar viņa darbu uzskaitījumu: „Ievads Vecajā Derībā” (1970), „Israēla tautas vēsture” (1970), „Vecās Derības teoloģija” (1973), „Jesajas eksegēze” I (1972), II (1974), „Psalmu eksegēze” (1975) „Vecās Derības valoda” (1989) un tulkoti *P.Feine, J.Behm, W.G.Kummel* „Ievads Jaunajā Derībā” (1970), *K. Heussi* „Baznīcas vēsture” (1976), *B. Lohse* „Dogmatu vēsture” (1977), Atanāsija ticības apliecība, Konkordijas formula (abi 1992). Par tulkojumiem viņš teica: „Nav jau daiļliteratūra, ko viegli tulkot, jo vienam vārdam ir vairākas nozīmes, ir jādabū to īsto!”

Tas, ko viņš deva, acīmredzami bija tikai viņa zināšanu, erudīcijas aisberga redzamā virsotne, lielākā daļa palika mums netverama un nesatverta, bija tikai apjauisma par tās esību. Kā atceras Latvijas Mākslas akadēmijas profesors Dr. O.Spārītis: „vienkāršā, pazemīgā un ļoti sirsnīgā cilvēciskā formā slēpās gigantisks saturs”. Te gan līdzība ar aisbergu pārtrūkst, jo prāvests bija bezgala silts un jauks cilvēciskā saskarsmē.

Baznīcas zinātnes sukcesija

P.Žibeika dzīve uzskatāmi rāda, ka ne tikai pašas Baznīcas, bet arī tās zinātnes darbība ir nepārtraukta. Varētu šķist, ka situācijā, kad padomija katru gadu slēdza kādus dievnamus, svarīgi būtu visus spēkus veltīt vienīgi draudžu noturēšanai, mācītājus maksimāli noslogojot kalpošanā. Nē, arhibīskaps Turs rīkojās pēc magoņsēkļiņas principa, – lai arī maza, tomēr Baznīcai bija sava izglītības iestāde. No mācītāju eksaminācijas komisijas izveidoja Akadēmiskos kursus, kas pārtapa par Teoloģijas semināru. Lai arī ierobežota un iedzīta „geto” situācijā, taču Baznīcas akadēmiskā dzīve pastāvēja.

Tas parāda, ka Baznīca savā pastāvēšanā ir plašāka kā dievnams, altāris, kancele un sadraudzība vien. Tā savā izpausmē arī ir līdzīga aisbergam, - virspusē redzamā daļa balstās uz daudzkārt lielāku ikdienā neredzamo daļu. Tās eksistenci lielā mērā nosaka tās

¹⁴ 1977.g. Pārskatā par Bauskas iecirkņa draudzēm minēts, ka kristīti 20 bērni, iesvētīti 2, laulāti 1 pāris.

¹⁵ L.Brežņeva 1977.g. apgrozībā laists termins, lai paskaidrotu sociālisma ilgstošo raksturu iepretim agrāk solītajai drīzai (1980) komunisma atnākšanai.

¹⁶ Tā iesākās ar krievu rakstnieku Siņavska - Daniēla tiesas procesu 1965.g. un „Prāgas pavasari” 1968.g., un ilga līdz 1985 (pēc citiem uzskatiem līdz pat 1989).

mācība - teoloģija, kuras liela daļa ir izstrādāta atbilstoši akadēmiskiem standartiem. Tā spriež par lietām no dievišķās atklāsmes redzējuma. Bet vispirms tā ir pašas Dieva atklāsmes izziņa. Pasaulē viss iesākās ar Vārdu, un tāpēc profesors iesāka ar tā pētīšanu. P.Žibeiks tajā iedziļinājās konsekventi – no paša sākuma, t.i., Vecās Derības, kas apraksta cilvēciskās esības sākumu.

Vecās Derības valoda

Bet pirms runāt par atklāsmi, ir jāprot valoda, kurā Dievam mums nezināmu iemeslu dēļ labpatika Sevi izpaust (mans senebreju valodas skolotājs sacīja: „ja nezini bibliskās valodas, tad nākas pieņemt to, ka 90 % spriedumu par Bībeles tekstu kāds ir veicis tavā vietā”), un galvenais – šī valoda jāizprot tās īpatnējā skaistumā. Lūk, ieskats no profesora: „Vecās Derības valodai, tās izteiksmei ir sava īpatnība. .. Ja parastā uztvere skar vairāk ārējos, rakstītos vārdus un to gramatikas formas, tad valodas dzīvo balsi var sadzirdēt un var arī nesadzirdēt. .. Vecās Derības teksts uzrunā ir dzīvā balss”. Vecās Derības runa „atgādina mūzikas skaņas, kas nāk no lielajiem skaidrības augstumiem. .. Godība. Te vārdā un vārda laukā ienāk pārļaicīgais saturs. Vārdu saknēs – skaistums, saskaņa. Skaistums Vecajā Derībā nav īpašība, tā ir kustība. Vecās Derības valodā īpašības vārdu ir maz. Tā ir realitātes un kustības valoda. Tik dzīvi uzskatāmi ir izteikumi par Dieva cēlo varenumu, par svēto glītumu, par cildenumu un krāšņumu. Salīdzinājumi ar „rīta blāzmu”, ar „vainagu”, ar „svētību, aks līst no debesīm”, „rasu, kas nāk no kalniem”¹⁷. Šī neaizstāvētā disertācija ir viņa kapitāldarbs, *opus magnum*, kas vēl gaida savu pētnieku.

Jautājums

Runājot par mācītāju kalpošanu padomju laikā, vienmēr paliek izteikts vai neizteikts jautājums par iespējamu sadarbību ar *orgāniem*. Arī viņš tika saukts naktīs uz pratināšanu, tirdīts, bet nekad neesmu dzirdējis, ka uz viņu būtu kritusi jēlkāda amatbrāļu aizdomu ēna par kolaborāciju. Iespējams, ka jau ar savu ne pārāk sabiedrisko raksturu un intravertumu viņš nešķita derīgs „piekritīgajām iestādēm”. Viņš palika kas bija – Baznīcas kalps, mācītājs, profesors. Aisbergu viņā ieraudzīja un novērtēja.

Skaidrība

Kādreiz profesors atstāja iespaidu it kā viņš būtu ne no šīs pasaules. Šo spriedumu nevajadzētu sacīt ar pārākuma apziņu. Jo kas tad ir tā „reālā, īstā pasaule” un ko tā patiesībā ir vērtā? Kam būs vajadzīgas šodienas intrigas, ambīcijas, aprunāšanas, kompromitēšanas, tas viss, kas pašlaik pārlietu lielā mērā diemžēl cenšas noteikt mūsu esmi? Viena, svarīgākā lieta par Dr. P.Žibeiku ir skaidrs, proti - no kāda avota viņš smēlās spēkus un ierosmes savai mācītāja un zinātnieka kalpošanai: „paļaudamies Dieva svētajam prātam, uzticēdamies Viņa vadībai, lai droši ejam savās gaitās. .. Mūsu Ceļš ... lai ir un paliek svētā Patiesība un Dzīvība – Jēzus Kristus.”¹⁸

¹⁷ Žibeiks Pauls, Vecās Derības valoda. No P.Žibeika promocijas runas 30. septembrī/ Svētdienas Rīts, 1991.27.10. Nr. 20.

¹⁸ Svētruna ..